

De bevrijding van Breda oktober 1944

door

Ltn.-Gen. S. MACZEK

Uit het Pools vertaald door R. P. E. SALWICZEK

Bewerkt door IJ. P. W. VAN DER WERFF

1. DE EERSTE GEVECHTEN DER POLEN OP NEDERLANDS GEBIED.

Breda wachtte op haar bevrijding. Breda was ongeduldig. En met recht, want allerlei berichten, ver verwijderd kanongebulder, alsmede zenuwachtige bewegingen der Duitse troepen, dat alles wees er op dat de Geallieerden reeds nabij waren. En ondertussen vielen nog steeds slachtoffers onder de leden der Nederlandse verzetsbeweging.

Inmiddels hield de fantasie zich onwillekeurig bezig met de eventuele verschrikkingen der komende oorlogshandelingen. Want de Duitsers kende men maar al te goed. Het gecultiveerde en geciviliseerde masker, waarmee zij de ogen van de Westerse bevolking trachtten te verblinden, viel reeds lang af; de teutoonse barbaar toonde zijn ware gelaatstrekken.

En de Britten kwamen maar niet. Een boosaardig fabeltje deed de ronde: dat zij belangrijker dingen te doen hadden, hun onderlinge voetbalkampioenschappen.

Voordat ik overga tot het eigenlijke onderwerp „operatie Breda”, wil ik even schetsen hoe die zogenaamde „voetbalspelen” in het Britse kamp er hebben uitgezien; kort voor de bevrijding van de stad Breda werden de bewerkers daarvan, de Eerste Poolse Pantserdivisie, bij de Engelsen ingedeeld. Temeer daar die „spelen” als het ware het preludium vormden tot de aanval op Breda.

De Polen hebben reeds half september ten westen van de Schelde de Nederlandse grens overschreden, toen nog in het Canadese leger opererend. Ons doel was het terrein te zuiveren, dat toegang gaf tot de haven van Antwerpen. Bij het uitvoeren van een deel dezer opdracht zijn elementen onzer Pantserdivisie op 16 september 1944 de grens gepasseerd en zijn het verwoed door de Duitsers verdedigde kanaal Axel—Hulst genaderd.

Op 19 september vallen Axel en Hulst; op 20 en 21 september werd

de evacuatie der Duitsers naar het noorden afgesneden door het bereiken en veroveren van de haven van Terneuzen. Het succes bij het vervullen van deze opdracht, in voor een pantserdivisie moeilijk terrein, bleek duidelijk door de buit: grote hoeveelheden oorlogsmaterieel, alsmede de gevangenneming van 14 officieren en 672 manschappen. De eigen verliezen waren ernstig: 75 doden en 191 gewonden. Een geweldige compensatie vormde het enorme enthousiasme van de bevrijde bevolking, vooral die van Axel. De Nederlandse hartelijkheid en gastvrijheid hebben de schaduwzijden van de oorlog doen verbleken. Ondanks het grote verschil in taal en gewoonten werd de Poolse soldaat hier met een vreugde en geestdrift verwelkomd, die alles overtrof, Frankrijk en het gastvrije Vlaanderen inclusief. Hij voelde zich als in zijn eigen vaderland en betaalde ook zo nodig met echt gevoel en eigen bloed.

2. OPERATIES RICHTING BARONIE.

Onmiddellijk na het beëindigen der handelingen om Axel—Hulst—Terneuzen, werd de Poolse Pantserdivisie naar het oosten van de Schelde verplaatst en maakte nu deel uit van het 1e Britse Korps van Gen. Crocker, de rechtervleugel van het Canadese legerkorps. En terwijl de rest van het leger verwickeld was in de vermoeiende zuiveringscampagne ten westen van de rivier en het 2e Britse leger zijn oorlogshandelingen ten Oosten van Nijmegen verrichtte, kreeg ons verzwakt korps, waarvan de Poolse Pantserdivisie en de 49e Britse Infanteriedivisie deel uitmaakten, de opdracht van het kanaal van Turnhout in noordelijke richting naar Tilburg op te rukken. Dit vormde een onderdeel der grote operatie, die het volledig in bedrijf stellen van de haven van Antwerpen ten doel had. De beschikking over deze haven was voorwaarde sine qua non voor het voeren van verdere operaties tegen Duitsland.

Het Britse korps voert de opdracht uit met een speerpunt-aanval tegen de Duitse stellingen, waarbij de Poolse Pantserdivisie als punt fungeert, en de 49e Britse Infanteriedivisie het veroverde terrein overneemt en de naar achter breder wordende zijden beveiligd.

De Duitse eenheden tegenover ons korps waren 3 infanteriedivisies, n.l.: 711e Infanteriedivisie, 719e Infanteriedivisie en 346e Infanteriedivisie. In aantal waren zij verzwakt, door de tegenslagen was hun moreel aangetast.

Derhalve werden zij versterkt met antitankkanonnen, zware mitrailleurs en gemotoriseerde kanonnen. Naar mate de oorlogshandelingen vorderden, werden deze divisies bovendien nog versterkt met diverse gevechtsgroepen, soms zelfs met een zo krachtige eenheid als b.v. groep no. 743, die circa 1280 bajonetten, 105 lichte mitrailleurs, 23 zware mitrailleurs, 30 mortieren en 1 antitankkanon omvatte. Bovendien met vliegeenheden zoals met het 51e Fliieger Rgt. en valschermtroepen als het 11e Bataljon 6e Regiment Fallschirmer. Als onze divisie Breda bedreigt, verschijnen nog meer Duitse afdelingen uit nieuwe divisies als 245 d.p. en 256 d.p. (infanteriedivisies).

Eigen krachten: 1e Poolse Pantserdivisie in organieke samenstelling: 3e Infanteriebrigade, 10e Pantserbrigade, 2 regimenten gemotoriseerde artillerie, 1 regiment antitankartillerie, 1 regiment luchtdoelartillerie, 2 compagnieën genie en 10e Verkenningregiment.

De divisie werd versterkt met het 53e Canadese regiment middelzwaar geschut en tijdelijk met nog 2 regimenten en met 1 regiment zware artillerie. Daarbij wordt geen rekening gehouden met de tijdelijke versterkingen tijdens de gevechten om Moerdijk.

De bezetting van de divisie was laag, als gevolg van de verliezen geleden tijdens de gevechten om Falaise in Normandië, waarbij ons korps een dominerende rol heeft vervuld.

De tactiek van de divisie zou elastisch gevoerd worden: beide brigades treden niet als organieke onderdelen op, maar worden afhankelijk van de opdracht als gevechtstroepen samengesteld.

Terrein:

Dit was voor handelingen ener pantserdivisie zeer moeilijk. Vlak, begroeid met lage struikjes, plaatselijk drassig, bossen, een grote hoeveelheid fabrieksobjecten: dit alles vormde gunstige verdedigingsomstandigheden. Het terrein werd zelfs nog moeilijker, naarmate men de lijn Wilhelmina- en Markkanaal naderde, en evenzo ten noorden van de kanalen tot het Hollands Diep.

Verloop der handelingen:

29 september: De divisie overschrijdt het Turnhoutkanaal, gevangen nemend 4 officieren en 161 manschappen, voornamelijk van de 719e Infanteriedivisie.

30 september: De gevechtsgroep der 3e Infanteriebrigade verovert na verwoede gevechten Merxplas, gevangen nemend 17 officieren en 227 manschappen; buit 6 kanonnen van 75 mm en 5 kanonnen van 20 mm.

1 oktober: De gehele divisie is gewikkeld in zware gevechten om Zondereigen en Noordbos aan de Belgisch-Nederlandse grens; neemt 4 officieren en 218 manschappen gevangen en verovert 6 kanonnen van 155 mm.

2 oktober: Na zware gevechten verovert de 10e Pantserbrigade Noordbos, gevangen nemend 1 officier en 262 manschappen uit de 719e en 346e Infanteriedivisie en buit makend 3 kanonnen van 75 mm, 2 van 88 mm en 3 van 20 mm.

3 oktober: De gehele dag duren de gevechten om Baarle-Nassau; dit wordt beloond met de nachtelijke inname van dit dorp door de 3e Infanteriebrigade; gevangen genomen 1 officier en 172 manschappen uit de 719e Infanteriedivisie.

4 oktober: Ondanks zware tegenstand van de Duitsers, die zelfs een tegenaanval, gesteund door tanks, ondernemen, breidt onze divisie in de buurt van Baarle-Nassau haar terrein uit; 3 officieren en 221 manschappen uit de 719e Infanteriedivisie werden gevangen genomen; tevens werd 1 Duitse tank vernietigd.

Onze wigvormige formatie wordt aan de zijanten door afdelingen van de 49e Infanteriedivisie afgelost, hetgeen een hergroepering ten behoeve van nieuwe aanvallen mogelijk maakt.

5 oktober: Door de aanvallen van de 10e Pantserbrigade op Alphen, de 3e Infanteriebrigade op de bossen ten westen daarvan en door de aanval van het 24e regiment der Uhlanen met de dragonders op Terover verovert onze divisie de gehuchten Terover, Bosschoven, Oordeel en Heikant, waarbij 2 officieren en 192 manschappen uit de 719e Infanteriedivisie gevangen genomen werden, terwijl 2 kanonnen van 155 mm en 1 van 88 mm vernietigd werden.

6 oktober: Tengevolge van een bevel uit het Korpscommando gaat de divisie over tot de verdediging met de opdracht het veroverde terrein te houden tot de komst van grotere geallieerde strijdkrachten.

Deze korte samenvatting der achtdaagse gevechten, die de divisie van de richting van het Turnhoutse kanaal uit heeft geleverd in de directe nabijheid van Breda aan de zuidoostkant, schildert het best het moeizame en zware

indringen in vijandelijk terrein, dat goed tot de verdediging werd ingericht, terwijl de vijand steeds met andere afdelingen uit naburige fronten werd versterkt.

Behalve het veroverde terrein bleek het succes van onze divisie duidelijk uit het gevangennemen van in totaal 34 officieren en 1502 manschappen en door het buitmaken van 8 kanonnen van 155 mm, 11 van 75 mm, 5 van 88 mm en 8 van 20 mm.

Onze eigen verliezen bedroegen dagelijks ongeveer 50 manschappen — in totaal 34 officieren en 351 manschappen waren gedood of gewond. Tamelijk veel, wanneer men er van uitgaat, dat dit tijdens de bewuste „voetbalspelen” gebeurde!

Daar staat echter tegenover dat de divisie is komen te staan op de drempel van het terrein, dat ons naar Tilburg en Breda zou voeren en vervolgens naar het Hollands Diep.

3. ACTIE OP BREDA.

Hoewel de verdedigende periode van de 6e oktober tot de 26e oktober onder slechte weersomstandigheden en met vermoeiende dienstvervulling aan de fronten niet direct als rustperiode gezien mag worden, waren wij toch in de gelegenheid het materieel enigszins te repareren en een goede beurt te geven, terwijl tevens de troepen enigermate aangevuld werden. Het tekort aan tankbemanningen had tot gevolg dat we nog maar over $\frac{2}{3}$ van het normale aantal konden beschikken, terwijl de bezetting van de infanteriecompagnieën zelfs maar 60 % van normaal bedroeg.

Op 22 oktober vangt een op grote schaal voorbereide geallieerde actie aan. Ten zuidwesten begint de hoofdaanval van de 49e Britse Infanteriedivisie, 104e Amerikaanse Infanteriedivisie en de 4e Canadese Pantserdivisie in de richting Roosendaal—Hollands Diep. In het oosten valt de 4e zelfstandige Pantserbrigade aan ten zuiden van Tilburg, terwijl de 7e Pantserdivisie en de 51e Schotse Infanteriedivisie uit oostelijke richting aanvallen.

De verdedigende handelingen van de Poolse Pantserdivisie tussen 22 en 26 oktober mogen gezien worden als een scharnier van deze actie, maar dan een scharnier ver vooruitgeschoven ten opzichte van deze beide aanvallen.

26 oktober: De Poolse divisie krijgt opdracht de Duitsers bij Oosterhout bezig te houden en hun zodoende geen kans tot hergroepering te geven

in de richting van de hoofdaanval, te weten Roosendaal—Breda—Hollands Diep.

Doordat het terrein tussen Breda en Alphen te bosrijk werd geacht, leek de opdracht slechts uit te voeren door de troepen op de rechtervleugel der divisie te concentreren en krachtig door te stoten van Alphen—Terover uit in de richting Oisterwijk—Gilze, zo de Duitsers naar zich toe te trekken en geen gelegenheid te geven hun krachten in dit rayon te hergroeperen.

Met deze voornemens valt op 27 oktober de 10e Pantserbrigade Vijfhuizen en Alphen—Oisterwijk aan, terwijl de 3e Infanteriebrigade door de bossen ten noorden van Alphen oprukte ter beveiliging van de hoofdaanval van de divisie.

Beide acties bereiken snel hun doel, zodat ons verkenningsregiment, te weten het 10e Regiment P.S.K., dit succes uitbuit en reeds om 12.15 u. Gilze verovert; om 14 uur werd de hoofdweg Breda—Tilburg in het rayon Haansberg bereikt en elke verbinding afgesneden.

Door dit volledige succes onzer divisie en door de traagheid van de hoofdaanval der drie Geallieerde divisies op Roosendaal, komen wij aan de spits der totale actie in deze sector. Onze taak is uitgegroeid van een hulp- tot de hoofdactie. Door bezetting van het terrein Gilze—Haansberg staan ons de volgende mogelijkheden open: 1. De aanval in noordelijke richting te continueren en het Wilhelminakanaal over te steken, waarop de divisie is voorbereid door de aanvankelijke opdrachten (het 24e Regiment der Uhlanen en de dragonders zijn zelf reeds handelend opgetreden in het zuidelijke deel van Rijen); 2. Naar het oosten wenden in de richting Tilburg om dat aan het oprukkende 2e leger over te dragen; 3. Doorstoten in de richting Hollands Diep en daarmede de Duitsers de terugtocht afsnijden.

De derde mogelijkheid is operationeel ten aanzien van het geheel van het grootste belang en dus wijzigt Maarschalk Montgomery de opdracht van onze divisie en deze luidt nu: Hollands Diep.

Om echter tot het Hollands Diep door te dringen en het rayon om de Moerdijkbruggen te bezetten is het noodzakelijk eerst het belangrijke wegenknooppunt naar Moerdijk voerende te veroveren, dat betekent dus: Breda te bezetten. En zo geschiedt het, dat Breda ons eerste doel wordt. Duitse gevangenen uit de 256e en 719e divisie en van het 51e Fliieger Rgt., die op 27 oktober gevangen genomen werden, laten zich ontvallen, dat de Poolse

successen in dit gebied de vijand volkomen hebben verrast.

Om de vijand de kans tot herstel te ontnemen, hergroepeert de Poolse divisie alleen de infanteriebataljons naar de linkervleugel, verandert 90° van richting vanuit het noorden naar het westen en opereert aldus vanaf 28 oktober min of meer met twee armen:

Noordelijk: de 10e Pantserbrigade in het verlengde van de weg Tilburg—Breda met de opdracht de noordoostelijke buitenwijken van de stad Breda te veroveren en tegelijk de divisie tegen eventuele Duitse tegenaanvallen vanuit het noorden te beveiligen, alsmede het Wilhelminakanaal ten zuiden van Oosterhout de mogelijkheid tot oversteken te scheppen.

Zuidelijk: de 3e Infanteriebrigade langs de bossen, die zich uitstrekken van Alphen tot Ginneken (nu echter reeds aan de noordelijke zijde van deze bossen) met het doel het zuidelijke en het centrale deel van de stad Breda te veroveren om snel naar het Markkanaal te kunnen oprukken.

Deze actie voert op 28 oktober tot het bezetten van het gehele terrein Gilze—Haansberg—Rijen—Molenschot—Dorst—Bavel, het zuiveren van Duitse troepen en tot het bereiken van uitgangsstellingen voor de aanval op Breda.

De Duitsers hebben zich verwoed verdedigd; nog in de ochtend van 29 oktober trachten zij met een tegenaanval van twee infanterieregimenten ten noorden van Dorst de kansen te doen keren. Zelfs ontstond een uiterst kritiek moment bij de rechtere vleugel van onze divisie, toen ons gemotoriseerde artillerieregiment en ons antitankregiment — dit laatste met horizontaal gerichte salvo's op een afstand van enige tientallen meters — de Duitse aanvallen hebben moeten weerstaan.

Hierna is de situatie echter vlug opgeklaard. Het 9e bataljon heeft na zware gevechten in een nachtelijke aanval het oostelijk deel van Ginneken veroverd. Tijdens de gehele dag 28 oktober tot het morgenkrieken van de volgende dag zijn gevangen genomen: 5 officieren en 276 manschappen; tevens buitgemaakt: 2 tanks, 3 kanonnen van 75 mm, 2 van 55 mm en 3 van 37 mm, alsmede veel ander oorlogsmaterieel.

29 oktober: Vroeg in de morgen valt de gehele divisie Breda aan. De gevechtsgroep, de 3e Infanteriebrigade, trekt door Ginneken naar Princenhage en beheerst het zuidoostelijke deel van de stad en een brug in het rayon Oranjeboomstraat. Na de middag wordt het centrum gezuiverd.

De gevechtsgroep, de 10e Pantserbrigade, beheerst de noordoostelijke buitenwijken der stad en verdringt de Duitsers in zware gevechten uit het terrein tussen de weg Tilburg—Breda en het Wilhelminakanaal.

30 oktober: De gehele dag duren de gevechten rondom Breda en gedeeltelijk ook in de stad, waar het 9e Infanteriebataljon het noordelijk stadsdeel zuivert. Het 8e Infanteriebataljon neemt Princenhage in en het 2e Pantserregiment het bos ten westen daarvan; het brengt de verbinding tot stand met de 104e Amerikaanse Infanteriedivisie.

Het 24e regiment der Uhlanen en het 10e regiment der Dragonders dwingen de Duitsers tenslotte zich ten noorden achter het Wilhelminakanaal terug te trekken.

Het verkenningsregiment baant zich een weg langs de noordelijke kant van Breda, dringt door tot Beek en met patrouilles naderen zij het Markkanaal; het nog diezelfde nacht uit Princenhage daarheen gedirigeerde 8e Infanteriebataljon krijgt een klein bruggenhoofd aan het kanaal te pakken. Nu zijn de Duitsers pas definitief naar de oever van het Wilhelmina- en Markkanaal teruggedrongen... De stad Breda is nu vrij... Dit is echter toch nog maar betrekkelijk, want de stad ligt nog steeds binnen het bereik van de zware Duitse artillerie. Steeds vallen er Duitse granaten op de stad en menigmaal mengt zich het bloed der bevrijden met dat der bevrijders. Daarom tracht de divisie met hetzelfde tempo, waarmede zij de stad heeft veroverd, ook dit gevaar te bezweren, door snel het Hollands Diep te bereiken.

De 4 dagen lang durende actie op Breda was na de zware gevechten der divisie bij Falaise het volgende grote succes. In plaats van de vervulling ener ondergeschikte opdracht, n.l. de vijand te binden, heeft de divisie een dominerende rol gespeeld bij het veroveren van de stad Breda en omgeving; oorspronkelijk zou de hoofdaanval hierop gericht worden met een veel sterkere artilleriemacht en eventuele vliegtuigbombardementen. Ongetwijfeld heeft ons optreden de stad voor ernstige vernietiging behoed.

Rekenend vanaf Alphen tot het Markkanaal heeft deze 4-daagse actie opgeleverd: 30 km veroverd terrein en de gevangenneming van 7 officieren en 569 manschappen. Tevens werden buitgemaakt: 3 tanks Mk. IV, 1 kanon 88 mm, 4 van 75 mm, 1 van 55 mm en 3 van 37 mm. Daarbij is niet inbegrepen eventuele buit van de 2e Canadese Pantserbrigade, die aan onze

divisie werd toegevoegd en die naar Breda van het zuiden uit oprukte, tegelijkertijd het daarbij behorende beboste terrein innemend en zuiverend. Tevens heeft het 18e Canadese Pantserautoregiment in de laatste fase de noordoostelijke vleugel van onze divisie beveiligd.

Terwijl de afdelingen van onze divisie de een na de andere uitgangstellingen innemen richting noord, beleeft Breda op een niet te beschrijven manier haar eerste ogenblikken van vrijheid. Echt carnaval — de straten zijn overbevolkt met feestende bewoners — bloemen en confetti. De etalages zijn volgeplakt met Poolse zinnen „Dziekujemy wam Polacy”.

Het enthousiasme bereikt zijn hoogtepunt als Generaal Maczek op het gemeentehuis oud-burgemeester Van Slobbe installeert, die zich zolang gedekt gehouden heeft voor de Duitsers.

4. HET BEËINDIGEN VAN DE OPERATIE BRED A. INNAME VAN MOERDIJK.

De ambitieuze voornemens der Poolse Pantserdivisie om het Hollands Diep zo snel mogelijk te naderen zijn mislukt door de aard van het terrein, dat duidelijk in het voordeel van de verdediger was. Het vlakke, gedeeltelijk beboste, drassige gebied beperkte onze bewegingen tot de wegen op hoge dijken. Dit terrein was zorgvuldig in staat van verdediging gebracht met betonnen bunkers (pillboxen) op strategische punten, waar van alle zijden versterkingen konden worden aangetrokken bij dreigend gevaar.

Toen wij dan ook trachtten een rechtstreekse aanval op Moerdijk via de hoofdweg te forceren, is dit met bloedige verliezen mislukt; een nieuwe brede aanval werd ondernomen tussen het uitgangspunt van de laatste mislukte aanval en Oosterhout.

In de ochtend van 3 november begint in twee rayons de aanval op het kanaal, nl. bij Ter Aalst en ten zuiden van Vraggelen, terwijl op andere plaatsen schijnacties werden ondernomen om de vijand te misleiden. De aanval bij Ter Aalst werd met succes bekroond, daar de vijand door ons infanteriebataljon (de Podhalanen) volledig werd verrast.

Bij Vraggelen verdedigen de Duitsers zich hardnekkig en pas door tussenkomst van typhoons zwijgen de Duitse artillerie en mortieren, waardoor het mogelijk wordt een brug te bouwen en tanks naar de noordelijke oever te brengen.

Door de verovering van Vraggelen—Den Hout en het ten westen gelegen bossencomplex versmelten beide bruggehoofden. De verkregen ruimte is voldoende om de divisie met twee door onze genietroepen gebouwde bruggen ten behoeve van verdere actie over te zetten.

Op 4 november bij voortdurende gevechten waaiert onze divisie wijd uit ten noorden van de Mark, daarbij diverse plaatsen innemend, zoals: Made, Oudekerk, de nabij gelegen gehuchten Helkant, Hoogerheide, Stuivezand en Wagenberg. Het meest zichtbare gevolg van deze actie was dat op deze dag definitief de Duitse zware artillerie zwijgt. Deze heeft zich nl. over het Hollands Diep teruggetrokken. Breda is nu werkelijk vrij.

Ons rest nu nog het beëindigen van de operatie, dat betekent de resterende Duitse troepen over het Hollands Diep terug te dringen.

In de dagen van 5 tot 7 november wordt in dit rayon de oever van de Maas bereikt, maar de Duitsers houden nog steeds vast aan hun bruggehoofd Moerdijk; het terrein is door de overstroming en door de betonnen versterkingen in een waar fort veranderd.

De 8e november bereidt zich de Poolse divisie voor op een definitieve aanval op dit bruggehoofd. Door ongunstige weersomstandigheden moet de artillerie alleen het ondersteunende werk verrichten. De artillerie wordt derhalve tot 9 regimenten aangevuld, te weten: 2 organieke regimenten van onze divisie, 6 Canadese regimenten en 1 regiment zware artillerie; tevens neemt aan dat bombardement deel 1 batterij raketgeschut.

Het veroveren van het bruggehoofd verloopt in 3 fasen:

1e fase: Het vernielen van de gewapend-betonnen versperringen door de tanks van het 10e Pantserregiment. Hun Cromwells naderden tot circa 60 m om met direct gerichte schoten zich als het ware een weg door het gewapendbeton heen te banen.

2e fase: De gehele artillerie komt in actie om op de noordelijke oever van het Hollands Diep de Duitse zware artillerie tot zwijgen te brengen.

3e fase: Het 24e Pantserregiment der Uhlanen valt aan door de geschoten bressen, langs wegen op de dijken. Het 8e en 9e bataljon der infanterie waadt in het vuur van de strijd tot aan hun middel in water en modder. Dank zij deze moeizame operatie kon men in de avond het bruggehoofd liquideren, hoewel de gevechten nog vrijwel de gehele nacht

voortduurden, waarbij om elk huis, of liever gezegd, om de ruïnes van elk huis in Moerdijk gevochten werd.

Zo eindigde de operatie, welke op 27 september bij het kanaal van Turnhout is begonnen en op 9 november bij het Hollands Diep is geëindigd. In onze annalen is deze strijd omschreven als „OPERATIE BREDA”.

Een specificatie van de verliezen aan beide zijden geeft een duidelijker beeld dan losse woorden:

De gevoelige verliezen der Duitsers — doden en gewonden niet meegerekend — bedroegen aan gevangenen 53 officieren en 2892 manschappen; daarnaast werden buitgemaakt 8 kanonnen van 155 mm, 15 van 75 mm, 6 van 88 mm, 3 van 50 mm, 3 van 37 mm, 4 tanks en 8 gemotoriseerde kanonnen.

Onze verliezen aan materieel waren minimaal, terwijl er aan doden en gewonden 69 officieren en 876 manschappen waren te betreuren.

Veel minder dus dan de Duitse verliezen, echter des te pijnlijker, daar de Poolse Pantserdivisie haar opengevallen plaatsen niet op de normale wijze kon aanvullen en daarom direct een beroep moest doen op de door de geallieerde acties uit krijgsgevangenschap en andere gevangenissen vrijgekomen landgenoten.

AANTEKENINGEN

De plaatsnamen en riviernamen zijn opgegeven volgens een kaart op schaal 1 : 100.000 - "published by War Office" - 1943.

Noot van de redactie:

Ter vergelijking en aanvulling is nog de volgende lokale literatuur te raadplegen: J. P. H. van den Broek, Bijdragen tot de geschiedenis van Baerle. (Tilburg 1947), 223—241.

J. Festraets, Baerle in de branding, 1—28 oktober 1944. (Tilburg 1946).

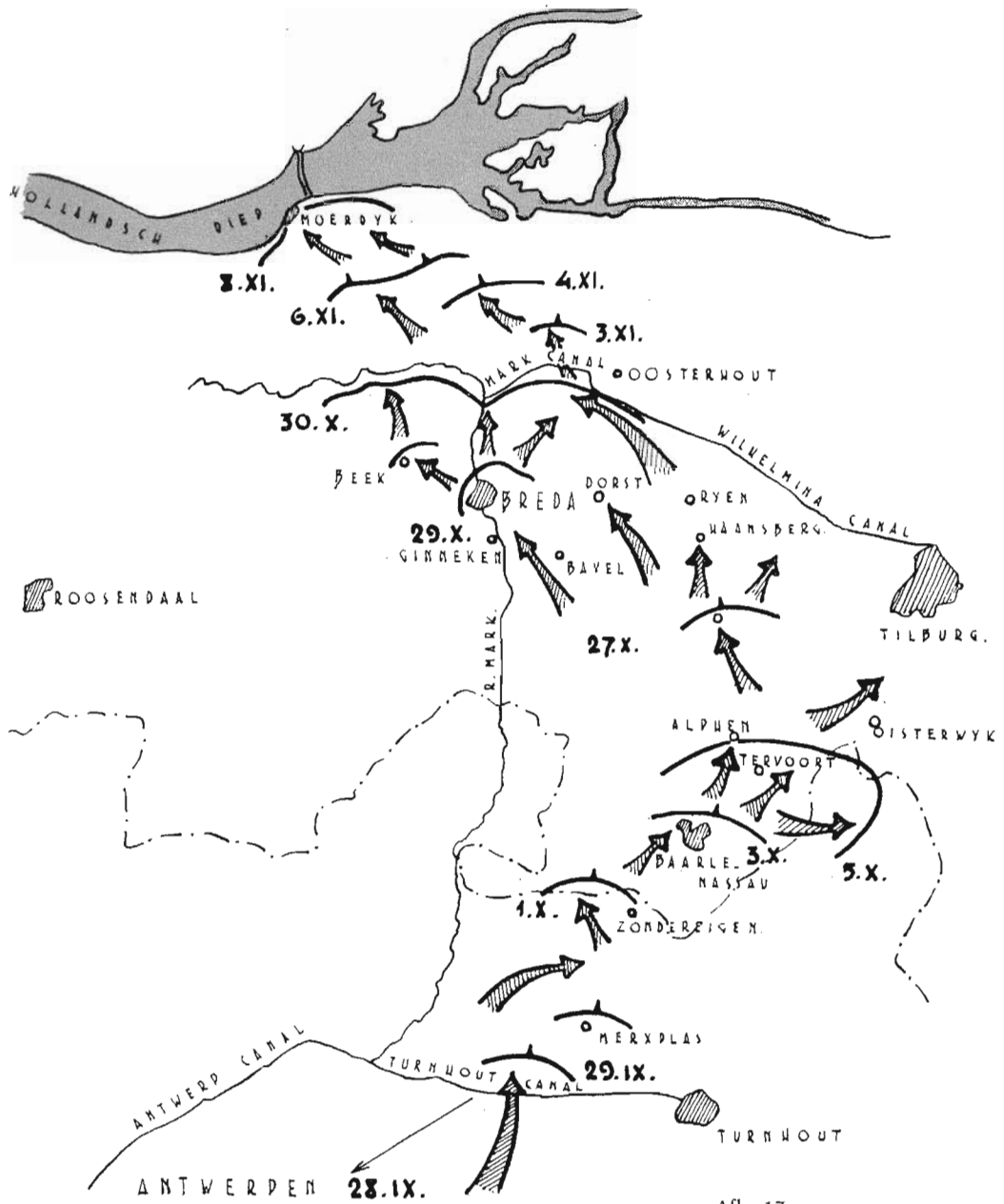
Breda's donkere dagen in 1944. (Breda 1945).

A. Hallema, Breda vertelt van zijn bevrijding. (Breda 1947).

Cornelia Willemse, De bevrijding van Wagenberg, zoals wij die hebben meegemaakt. (Z. pl., 1945).

Ook is nog te consulteren: „Het gedenkboek van het 24e regiment Lanciers”, 24 Pulk Ulanów 6. VII 1920—6. VII 1945, pag. 51—54.

Bijgaande kaart (afb. 17) werd welwillend verstrekt door het Instytut Historyczny im Generale Sikorskiego te Londen.

Afb. 17
 1st Polish Armoured Division
 Operation „Breda”
 27 IX - 9 XI 1944
 scale 1 : 250.000